

ACC. N:R M. 13775: 1-32.

Landskap: *Västergötland*

Upptecknare: *Axel Johansson, Hvid. kyrkovaktm. f. 1902: Ö. Frölunda*

Härad: *Kind*

Berättare: *olika personer; se uppt. bladens tabeller!*

Socken: *Ö. Frölunda*

Berättarens yrke:

Uppteckningsår: *1956*

Född år i

OLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Barnets vård och uppfostran under förskole-
åldern. s. 1-32.

LUF 98.

L. U. F. 98. Barnets vård och uppfostran under
förskoleåldern.

Denna frågelista blir ganska svår, att någon-
lunda korrekt besvara. Beroende av i första
hand, att, även inom en samma samhällsgrupp
har spädbarnens uppfostran och vård, varit av
en så betydande skillnad, så en skildring av
varje individens fall, skulle bliva uppför-
samtalande. Jag skall dock försöka, att göra,
en så korrekt sammanfattning av mina berätt-
tares svar av frågeformulärets frågor, som
möjligt. Jag har mycket fäst mig vid min moders
berättelse i detta fall. Hon har mycket av egen er-
farenhet, vi har nämligen varit 8 st syskon
den äldsta född 1899, den yngsta 1916. Som flicka
hade hon plats på en stor hushållning här, åren
1893-97. Helt så gäller hennes berättelse två samhälls-
grupper, med den tidens ganska markanta skillnad.

En övervakning och fostran. I regel var det modern, som i första hand hade tillsyn över barnen. Men även i många hem, någon äldre person, såsom mor eller förföräldrar. Förr med den dåligt ordnade värdens av gamla, var det ju ofta så, att dessa flyttade till en son eller dotter. Detta kunde mest ha varit vanligt bland småbrukare, torpare och arbetarfamiljer. Hengårdarnas gamla hade ju andra, i regel vilka möjligheter, som helst, när gårdar överlämnades till något barn. I en bondgård, när den överlämnades till något barn, tog i regel de gamla med sig, en mindre sluga bygdes, som en sådan syfau förut. Dessa ^{gamla} blev i regel barnungfrur, när föräldrarna, helst sommartid, arbetade ute på åker och äng och barnen var för små att vara med, blev det de gamlas lott att ta värdens nu dessa. Allt äldre syskon, fått ta värd om de yngre, var vanligt

I mitt barndomshem, var farmor mycket delaktig i vår
vård och tillsyn. Farmor flyttade till mina föräldras
stuga efter deras giftermål. Mina föräldrar eller
rättare min far hade då plats på en stor gård här.
Min mor deltog i mjölkning, som började kl 5 på
morgonen och räckte till kl 30. på middagen från
kl 11 till 12. på kvällen från 5 till 7. De första åren
så länge vi ej var så många barn, deltog hon även
i arbete ute i slottet och skördetid. Då blev
farmor ensam om tillsynen av oss. Rörelsefriheten
inomhus var åtminstone i alla arbetare, torp
och mindre bondgårdar, av brist på utrymme,
ganska begränsad. Men ej begränsad av hagar
salar o. d., detta är en senare tids uppfinnin-
gar. Någon som bundit en bjällra på barn, för
att kunna höra var det fanns, har ingen av
mina berättare, eller jag själv hört uttala.
När för ett barn, när det ansågs kunna klara

inomhus, utomhus, är väl svårt att precisera. Detta var nog ganska varierande, beroende av barnets friskhet och kraftighet, tilltagenheten. Detta berodde nog också mycket på föräldrarna, en del tyckte som så, att man kan må reda sig själva, andra föräldrar vågade inte låta barnen försöka att klara sig själva. Mor säger att med lite tillsyn fick vi vara för oss själva i 2, 2 1/2 års ålder inne, 3 års ålder ute. Fostern och undervisningen var väl i första hand föräldrarna, men även i stor omfattning av mor och farföräldrar, om sådana fanns i hemmet eller i närheten därav. Finen var äldre syster om sådana fanns. De gamla hade mera tid med barnen än föräldrarna hade själva. Det var nog mycket så, att de gamla, sjö heller haft så mycket tid med sina egna barn. Men ägnade så mycket mera både omsorg och kärlek för sina barnbarn. Jag känner en dam, som bor här, hon berättar mycket från

sitt hembrakt. I sina berättelser nämner han nästan
alltid sin morfar och morföräldrar, mycket mera
än sitt föräldrarhem. Uppfostringsregler lärjade
man tidigt att inpränta i barnen, så tidigt, som
de kunde fatta och förstå. Det i prägoformuläret
 citerade ordspråket, passar säkert in. Jag vill till-
ägga att om barnet ej förstod med ord, försök-
tes att inpräntas med vis. Ej av alla föräldrar, men
av många. Dessa fodringar blev efter barnens tillväxt
under förmodan. En obetingad lydnad fodrades,
en del föräldrar fodrade kanske ännu mera, en
del lite mindre, så medelvägen var nog obetingad
lydnad. Som små, näst för skolåldern, var det
ej många barn, som fick ha någon egen vilja, det
var väl blott i deras lekar, och även detta begränsat.
Talesätt i samband med uppföstran. Några särskil-
da talesätt i samband med detta kan jag ej lyckats
utforska. Berättarna säger att det var bestämda

⁶
tillsägelser, som sällan behöfdes sägas mer än en gång, för att öfalydas. "Betende mot och förhållande till de verna". Barnen kallade sina föräldrar, manna och pappa, även far och mor men detta var ej så vanligt, som pappa och mamma. I var det mästa tilltalsordet, som barn till föräldrar och förskom, men ganska sällsynt. Släktingar var tilltalsordet efter släktskapet, liksom idag, farbror, faster, morbror, moster, o.s.v. Nära bekanta, deras tillnamn, likaså främmade, som dessa ej var släktingar. Ämhet, belyggeser förskom ganska sparsamt, som man undantager barnets första levnadsår, när det kanske ofta fick smekas och jollas med, för att lystas för gråt. Några särskilda namn på ämhet, belyggeser, kan jag ej nämna. Några särskilt bestämda regler för, hur barn skulle uppföra sig i sällskap med verna, var nog ganska olika, i olika hem. En bestämd regel som jag tror gälde i alla hem, var att barnen skulle

förhålla sig tysta, ej tilltala någon äldre person, och endast svara, om de blef tilltalade.

När ett barn var gammalt nog, för att rätta sig efter dessa regler, var nog ganska individuellt. Så liksom nu, var ju barnen olika utvecklade, vid en viss ålder. Föräldrarna förstod väl när barnet hade fattat dessa uppförande regler.

Att ett barn skulle hälsa artigt, var mycket nogga med. Pojkar skulle säga av hursudbonaden och bocka. Flickorna niga, dyjyt och ordentligt. Barnen fick nog lära sig, åtminstone i de flesta hem, att hälsa lika på alla. Fast ingen regel utan undantag. En prästfru här det var omkring år 1908-10 hade sagt till ^{sinna barn} att de ej behövde hälsa på vem som helst. Flera pojkar, då en 8-9 år gammal, mötte en dag en godsägare, som inom parantös sagt, själv i sin ungdom varit präst "fängmedikant". Godsägaren

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

hade helskägg, kämp hade han också alltid, när han gick ut ett gå. Pojken hälsade inte, han tog väl honom för "vilken gubbe som helst". På godsägarns fråga varför han ej hälsa. Svarade pojken, att hans mamma sagt, att han ej behövde, att hälsa på vem som helst. Hälsa din mamma med, att du skall hälsa på vem du möter. Hälsningsplikten var mycket nog med, åtminstone sedan barnet var så gammalt att det skulle, eller hade lärt sig skolan. Barn som ej hälsade, fanns alltid någon, helst någon äldre person, som rapporterade till föräldrarna om, och bestraffning för förseelsen utblev ej. Hälsningsceremonier kunde dock bli lite olika artiga, detta minns jag själv från min barndom. På den gård där jag föddes, och var till jag var 12 år, fanns nio stycken familjer. Vi barn hälsade ju alltid på alla vuxna, men jag minns att det skedde mera slarvigt, eller rättare mera

⁹
familjärt, än när vi hälsade på mindre bekanta
personer. Vanligt var också att hälsa mera artigt
på äldre, än yngre personer. Att kyssa på hand, var
ej brukligt. Ej heller att hälsa sina föräldrar
på något särskilt fastställt sätt, på morgon eller
aftonen. Om ett barn skulle gå ensam till ett
sammat hem, t.ex. ett ärende, blev förutom ärendet
ett noga inpräntat i barnet hur det skulle uppföras
s.d. Om barnen med sina föräldrar blev bjud-
na till ett sammat hem, var det också noga med
deras uppförande. Sitt nu stilla och var ordent-
liga, när vi kommer dit, var inte vid närligg,
tacka och hälsa betydligt, setas inte med deras
barn o.s.v. När det kom främnande till det eg-
na hemmet, var det likadant. Tyst skulle det i
första hand vara, så de äldres samtal ej störde.
Brott mot denna regel, bestraffades ögonblickli-
gen med utvisning. Men även i detta avseende

var det skilnad i de olika hemmen. Alla hem hade ju inte lika hård disciplin. Förbud och hotelser mot vissa kroppställningar och misspel var vanligt. Låt bli att göra så, för då blir du sådan. Denna hotelse var ganska verkande, de flesta barn trodde det och lät bli. Att vissla ansågs som mycket föruddrande. Många föräldrar hotade med, att det var "hornvär", som de kallade på när de vissla, och att han lyssnade och kom och hämtade dem om de inte lät bli. Jaka begravning var också strängt förbudet, något särskilt hotelsord, som tex det i frågeformuläret nämnda har jag ej hört. Men det ansågs för att vara en för allvarlig sak, för barnen att efterkärma som lek. Hotelser för att lära barnet renlighet var vanligt. Om du inte vill komma dig, kommer lösser att dra ned dig i sn. Eller, om inte ~~du~~ ^{kommer} ~~du~~ ^{kommer} kommer dig kommer bergatrollet och drar in dig i skogen.

//.
Dessa hotelser gällde både för kamning och tvättning.
Barn som ej ville tvätta fötterna, hotades med att
dessa suttnade av, om de ej tvättade sig. Iven att
gsta näsan hotades med riksnanna, som i frägorfor-
muläret angivna. Hotelser med att gå till till, om
någon sådan fanns, var förutom hotelsen att barnet
kunde drunkna, "äskarlen". Bäck om sådan fanns
hotades med näcken, "han tog alla barn". Brunnar
hotades med "brunnsgubben". Eld har inga av mina
berättare eller jag hört någon särskild hotelse för.
Om ett barn, som fått löfte att gå bort, blev tillrägt
att komma hem före mörkret. Om de gjorde detta
hotades med mörkrets mopster, "gasten" "lycktgubben"
o.s.v. kom och tog dem. Något förbud för pojkar
att leka flicklekar eller omvärt, förde inte ha före-
kommit här. Detta förde heller inte ha förekommit så
mycket. Den mästa anledningen till detta förde varit
att, t.ex. om en eller två pojkar lekte en flicklek

och någon eller några andra pojkar fick se detta,
så var de rektliga, kallade den för flickor m.m.
Som förut nämnts skrämdes barnen med olika
naturliga eller fantasiväsen. De verkliga djur, var
det ju nästan alla de vanliga husdjuren, som
de varnades för. I första hand furar, baggar,
getbockar, helst när dessa gick lösa på bete.
De yrkesmän vet jag ej mer än sotaren, som bar-
nen skrämdes för. Den halwarta figuren, var
ett mycket effektivt skrämsel. En del sotare skoja-
de och ville få fott i barnen, i de flesta fall me-
nade de väl, och inte illa. Men nästan alla
barn var på förhand skrämda för dem, och deras
svarta skräckinlagande utseende, var nog för att
skrämma. På den tiden kom sotaren, i regel ej,
mer än en gång om året, så barnen blev ju
sällsynt vana att se honom. De vuxnas inställning
till sotaren, var nog mest beroende av hurudan

parson sotaren var. Många av sotarna var rätt lösa existenser, som inte tog arbetet så allvarligt, men var desto svagare för sprit. Sjämnings jag en sotare vid namn Larsson kallad "sotar lasse". Han gick omkring här i bygden i många år, ända till 1916-18 tror jag. Han brydde sig inte mycket om att sota, i varje fall blev han inte ledsen om han ej fick utföra en sotning, han var glad och fönöjd om han bara fick sprit. Hans anseende var ju inte gott, men han var snäll och oförarglig, jag tror inte folk hatade honom. De flesta skrattade och hade roligt åt honom.

En sotare vid namn Johansson, var däremot mycket aktad. Han sotade alla Mölneby f. B. tillhörande byggnader. Detta bolag ägde ända till 1917 det mesta av Fölunda socken. Han hade alltid två pojkar med sig, de gick från gård till gård, tills allt var färdigt. Johansson var sotarmästare i Ulricehamn.

Platsfördelning i hemmet! I fastiga och frångboda hem, och detta var de flesta, hade barnen samma sovplats, sommar och vinter. I familjer med många barn, fick det ligga flera stycken i samma bädd. Pojkar och flickor fick ligga i samma bädd. I många hem fick barnen dela bädd, både med en och bädd föräldrarna. Detta var i regel den tid, när de var för stora att ligga i vagnen, "eller någon annan skulle ligga där i deras ställe" och för små att dela bädd med äldre syskon. Berättaren Bror Karlsson minskar att i hans hem ett förpställ, hade de bara ett rum vintertid. De var fyra syskon och låg i en bädd, köket var för köket och kunde inte användas vintertid, mer än spisen för brödbak. På större bondgårdar, med bättre utrymme hade barnen ofta egna sovrum, åtminstone sommartid. Eldstad fanns dock sällan i alla rum, så vintertid

blev även de frångångare och fick ligga i samma rum. Godsen hade ju i regel gott om utrymme, där hade barnen sina egna sängkammare, jungfru och lekrum. Samtidigt fick barnen alltid vistas ute med sina lekar. Vinterid när de frångådde att vara inne, var ju detta mycket beroende av utrymmet. I ett hem, som fanns ett s. k. finsrum fick ju barnen inte gärna vara, köket var nog lekplatsen i de flesta hem. Några vidare egna ägodelar hade barnen ej i de fästiga hemmen, de fick leka med vad, som fanns. De rika däremot hade ofta bland annat, bräpöstar att rida på. Smålock, som barnen fick ha att leka med var de sidda om och förvarade i någon skubb eller under någon stäng. "Klädedräkt" Detta är det värsta kapitlet i frågeformuläret, att ge ett någonlunda korrekt svar på. Klädedräkten var så fantastiskt varierande även inom samma samhällsgrupp. Det var mycket

beroende av moderns händighet, att kunna tillver-
ka sådana plagg. De fattiga familjerna hade ej råd
att köpa några plagg. Jag tror ej heller att det fanns
några barnplagg att köpa, utan allt gjordes hemmets.
Spädbarnsutstyrseln, som då endast bestod av en
linda, "låna" ersattes med annat så snart barnet
kunde gå. Överplagget har jag inte kunnat få
fram något annat namn på än jacka. Färg mat-
riäl och snitt, var så skiftande, så någon beskriv-
ning över detta kan jag inte göra. Kläppning
skedde med häkknig, "bakar" och "fyskar". Utstyrs-
ning fanns ej. Plaggen var olika för snumar och vänner.
De var också olika för pojkar och flickor. Spädbarns-
utstyrseln användes delvis som underplagg, under
sjuåra övergångstiden. Underplagg, som användes
samtidigt, var korta eller linnet, samt ett s. k.
"livstygke". Detta var nog samma, både snumar
och vänner, blott med skillnad av plaggens färglek.

^{17.}
Materialet var sommartid, vad livstycket beträffar
av något kraftigt tyg, som händte att sy kuammasi.
Livstycket användes för att fästa byxor på.
Vintertid var detta livstykke av hemvävet tjockt
ogult, ämnadt i torp och bondhem, där det
fanns för och sålunda tillgång till ull. Linnet
och skjortan, som nästan alltid var av linne, var
det samma sommar och vintertid. Förkläde användes
av både pojkar och flickor. Pojkar hade i sin-
del hem förkläde av skinn, men detta var ej all-
mänt och ej förr än vid 6-7 års åldern. Pojkar-
nas förkläden fästes med band, som gick över ax-
larna och fästes på ryggen. Flickornas förklä-
den fästes på samma sätt, även endast med
ett band runt midjan. Lösa plagg förekom, ett så-
dant var ett "bröstveck", som användes av pojkar.
Detta bröstveck fästades om halsen, med ett i plag-
get fastsett snöre. Bröstvecket var gjort av kraftigt

ofta dubbelt tyg, för det skulle hålla sig något-
lunda stätt. Bröstveckan var av enfärgade i
regel märka tyger. Genom utsmekning kunde före-
komma, i så fall någon brodering. Bröstveckan
användes mest som vinterplagg, det var varmt och
skönt. Men även användes den på sommaren, då
som sömningssplagg, hade man ingen jin skorta, dög-
des ju detta, "egen erfarenhet". Flickor hade lösa
kragar att fästas om halsen, de var rätt breda, så
de nådde en bit ned på klänningens halslinning.
Dessa var av olika sorters tyg och färg, även av
olika snitt. En del var nestill klippta som spets,
dessa kallades för "krås". För klänningens skull mäs-
te de vara stärlta. Spindbarnsmöskan användes
i regel till barnet kunde gå. Snare fick de and-
ra huvudbonader av olika slag, i regel av sylt
eller rickad lura. I de hem, som hade råd och möj-
lighet växlade även huvudbonaden, för sommar och vinter

Strumpor fick väl barnen börja använda ganska tidigt, i regel när de började att gå. Strumporna var alla hantverkade, stickade eller virkade, av ullgarn. De förstärktes under fotbollen, med ett starkt tyg eller skinn, även över fötterna och runt hälen. Strumporna hävdes upp med ett band, ett vanligt snöre som knöts under knäet, nu strumpan var lång, nästan knäet. Senare blev det gummi-band med resår, det fanns hål i dessa, som passade för en knapp. Dessa resårband fästes även i en knapp i linskycket och en knapp i strumpans översta del och utsida. Detta sätt min jag själv, var betydligt behagligare än bundet runt benet. Skor i någon större utsträckning var blott de välstuderades barn, som hade före skolåldern. De fattigas barn hade knappast några skor ens under skolåldern. Detta var ganska allmänt ända fram till 1914, i vissa fall även senare. Men jag själv hade några skor före

jag började skolan, min varken mor eller jag själv.
Bräddaren Pehr Karlsson säger att han ej kan min-
nas att han hade skor förrän han konfirmerades.
De skor som fanns gjordes av byskomackare och till-
verkades av smarläder. Utlägg i den mån som
barn för skolåldern hade sådana, liknade mest
för pojkar rockar, för flickor kappor. Tygets färg
blev väl vad färg, som helst, hundraket var nog
att det blott var ett tyg. Någon särskild färg eller
snitt fanns ej. Material var ju självklart "tyg", men
detta av olika beskaffenhet, ofta ett gammalt från
föräldrarna för litet plagg, som syddes om.
Pojkarna hade alltid håret i flätor, var omedelbart klip-
ta. Pojkarnas kläder kost, likadant över hela hu-
mudet. Helt länge plaggen bars innan de tvättas-
des, var i första hand beroende av hemmets renlig-
het. Men säkert är att de fick bli ordentligt smut-
siga innan de tvättades, även i hem som var kända

för renlighet. Särskilt vinterid var det svårt att
få en tvätt förr. Men det hem, som var lyckliga
att ha ett bygghus, eller tillgång särskilt. Saknade
i regel möjlighet att förka en tvätt. I hem som ej var
alldeles rebbottade, hade väl småbarnen mer än en upp-
sättning underkläder. Överplagg däremot fanns väl
de som hade, men säkert fler, som ej hade mer än ett.
Överplagget användes ej dagligen, åtminstone ej som-
martid, och ej hemma i dagligt bruk. Den möjligt var det
skillnad på vardags och sövdags kläder. Om barnet fick
ett nytt plagg, fick det den första tiden blott ansän-
das om söndagar, eller till andra högtidliga tillfällen.
Fråga om klädernas snitt och sättet att klädd bar-
nen var det stor skillnad mellan de olika samhälls-
grupperna. Men även stor skillnad, mellan ekono-
miskt liksfädda hem. Särskilt bland de ofta i ekono-
miskt ^{älskande} liksfädda bondehemmen kunde skillnaden
vara stor. En del höll strängt på en knapphändig

kläddes, för att ej från barndomen vänga barnen vid någon dyg. Indes är rent ekonomiska syften, snålhet uttän. Men så fanns det ju också hem, där föräldrarna hade glädje av att se barnen sugga. Det fanns också förmögna hem, där barnen uppfostrades, vad det gäller, såväl mat som kläder i största enkelhet och sparsamhet. Det goda här, som min moder hade plats 1893-97 var ett sådant hem. Som helhet var det dock en markant skillnad mellan de olika samhällsgrupperna. Småbarnsdiöken blev barnen ungefär lika länge av pojkar och flickor näst fram till skolåldern. Någon bestämd ålder, när barnet ansågs moget, att klara sig själv vid måltiderna går nog ej att precisera. Detta var mycket beroende av hur försiktig man det var. Till vardags åt barnen samtidigt med de vuxna, men ej vid bjudningar. Det var ej vanligt att barn stodo och åt, men det fanns de, som gjorde det. Vår för är nog svårt att motivera. Det var nog bekvämare för

ett barn, som lägnat sig till bordet och att stå,
än sitta. Jag har också hört att de skulle växa fortare.
Barnens redskap var alltid en sked, senare när kniv
och gaffel blev brukligt, kniv men ej gaffel. Brata
vid matbordet fick väl barnen i en del hem, men ej myr-
cket och i en del hem ej alls. "Maken skulle fylla hunden".
I hem med sträng uppfostran fick ej barnet gå från bor-
det innan alla ätit färdigt. Om ingen mer är för-
äldrarna åt samtidigt med barnen, fick de ^{äta} ~~äta~~
tillsammans med dessa. Vid bygdningor och när det
var främmande arbetsfolk i hemmet, fick barnen
färdigt ^{äta} ~~äta~~ dessa fört. Som riktigt små fick bar-
nen lämna kvar mat, men ej sedan de blivit någ-
ra år gamla. Som riktigt små, när de började
att övergå till fast föda, fick de kanske av de
bästa bitarna, som sådana fanns, men ej sedan.
Något hänsyn till barnens smak tog man ej.
Såväl till och från maten lärdes barnen tidigt.

Varge hem, som gjorde anspråk på noggrunda
ansständighet, fick barnen lära sig bordsböner. Utdan-
tag fanns givetvis, men de var nog inte många.
I mitt hem fick vi lära, de så att säga vanliga
bordsbönerna. Igenom namn till bords vi gå, osv.
Tack gode gud för maten. I de flesta hem var det
nog så, att barnen ej på något särskilt ^{sätt} tackade
föräldrarna för maten. Barnen fick samma mat
som de vuxna, det var aldrig någon skillnad på
detta. Att ägg inte skulle ha givits åt barn förrän
vid en viss ålder har ingen av mina berättare och
inte jag själv hört nämnas. Några rätter, som behövt
tas som speciell barnmat fanns ej. Kaffe fick bar-
nen men ej så mycket, åkruksbarn de första åren
blandades detta, med rätt mycket mjölk eller gräd-
de. Någon gång fick väl barnen sötkaker, men det
var inte ofta. Om det var vid något speciellt fir-
fälle, var det vid jul, när julgransen utdistribuerades.

Något gemensamt namn för sötsaker har det nog inte funnits här. För de olika sorterna karameller, som såldes i affärerna, var det gemensamma namnet "dropp". De sötsaker fanns de nu nämnda droppen, till jul fanns sockerfigurer, avsedda till att först hänga i granen, sedan ätas. Lakris och kandisocker, russin fanns också, som i min barndom kallades "rosiner". Ett föräldrade, från byndningar tog med sig hem, karameller och kakor till barnen var vanligt. En sådan hemkomst av föräldrarna var efterlängtat av barnen, och mycket besviken om de inget fått med sig hem. Denna sed lever ännu delvis kvar.

Hygien och allmän sjukvård. Ett barns dagliga hälsning bestod i, att ansiktet och händer tvättades. Ibland även fötterna, när barnen gick barfotade ute och smutta ner sig. Barnet fick så tidigt, som möjligt, under moderns tillsyn, böja

att tvätta sig självt. Något slag av förskon-
mande handvård, förekom ej här förrän än efter
1930. Varmbad fick barnen ej bada oftare än
varje jul. Då kokades vatten i någon större
gryta, i bryggkrukan sådant fanns, sedan an-
vändes en träbalja till badkar. Håret tvättades
med tvål, eller såpvatten. Lös försöktes att ut-
rotas med kamning och tvättning. Senare när
salbadilättika blev känt, som lardödande medel
användes denna. Skon har jag inte lyckas
utpröva något särskilt radikalt medel mot. Kallbad
fick barnen bada om sommaren. Detta blev dock
mycket olika för barnen, beroende av hur deras hem
var beläget. Om det var nära någon sjö, älv eller
bäck, som var lämplig, som badplats. Fanns ej detta
fick de bada i en balja. Sedan för ett barn när det
lärt sig "saga ifrån" var olika. En del redan när de
var blott en två år, andra var en tre fyra år gamla.

Behoven beträffades mest i vanliga mattkärl. I en del hem hade, av en händig husfär, gjorts en anordning av trä, som till en viss del liknade en stol. Denna anordning var gjord för att barnet ej skulle ramla av eller vänta kärlet. Tiden för sängläge för ett fravärdigt barn, blev väl mest, när det inte orkade att hålla sig uppe. Om barnet hade feber såg man om det var "blossande rött i ansiktet". Med handen kände man också om pannan brände. Om barnet var litet och var mycket sjuk, fick det ligga hos modern. Om ett barn slagit sig och därför grät, blästes, suddades mjölk på det värma stället och faldes fröstom-
de ord om, att det snart gick bort. "Lek och leksaker" något mer inte mycket lekte de äldre med barnen. Men även detta var nog mycket olika i hemmen. I mitt hem brukade far att leka med oss någon gång på vinterkvällarna, när han hade tid. Mor hade sällan någon tid över för något sådant.

28.
"Rida ranka" var en vanlig lek. Senarelek satt barnet på den vuxnes knä, och hysades upp och ned. Den vuxne sågade eller sjöng. "Rida rida ranka, hästen heter blanka" s.s.r. När far lekte med oss, brukade han sitta på en soffa, en fick stå på hans fötter, han höll oss i händerna, lyfte upp på benen och gungade upp och ner, till sist gjorde han ett rikligt kast, så barnet flög högt upp i luften. Detta var roligt, men tröttsamt för far. Barnets lekar inom hus väntertid, var att leka gömma, hade de en rund boll, rullades denna till varandra. En katt, som i regel fanns i varje hem, var en mycket utnyttjad leksak. På sommarens då barnen kunde vistas ute, fanns ju mer möjligheter till lekar. Så som nu, gräva i sand, leka "fajatt", gungor, så gjorde att två rep var fästade i en därtill passande gren från ett träd, Tre- eller nio meter nedan ända, en brädbit att sitta på. Lekplatser där särskilda sådana fanns, var hänggjorda av föräldrarna själva. Någon särskild leksaksmakare

29.
har inte funnits här på orten. I vissa fall var lekar
för pojkar och flickor skilda, men de lekte också
mycket tillsammans. En typisk flicklek var att hop-
pa kage, fast denna lek är inte så gammal, som annat
som gög här upptecknat. Åka skridsko, var typiskt
för pojkar, i varje fall lärde de sig detta, mycket tidig-
are än flickor. Vintertid var det ju också mycket
med käckbacksräkning, då åka pojkarna mycket
för sig själva, fast syskon åkade ofta tillsammans.
"Bilder sagor och visor". Titta på bilder i böcker
fick småbarnen göra, om blott sådana fanns. Men
det var nog mycket lite med denna tillgång. Detta
för nog räknas till lite senare tid. När billiga barn
och sagoböcker, såsom bland tomtar och troll, började
att komma. Berättades sagor för barnen gjordes
mycket, sådana fanns ju gott av, som gått i arv från
fäderna. Föräldrar eller andra vuxna, som kunde
spunga, gjorde detta. Detta förekom nog inte vid

några särskilda tillfällen, torde mest ha förekommit
vinterkvällen då familjen var samlad kring den
öppna brasan. Vissa sagor, som berättades och vore
som spungdes är nog rätt värt att beskriva. Det
var i regel rätt korta, lättförståeliga saker så bar-
nen skulle kunna fatta och själva lära sig dem.
Undervisning och nyttiga sysselsättningar. Religions
undervisning, om det nu kan kallas undervisning,
förekom i höstan varje hem. Som förut nämnts fick
barnen lära sig, morgon, afton och bordsböner. Jesu
ville föräldrarna att de skulle kunna. I de mera reli-
giösa hemmen skulle barnen också andäktigt lyssna
på, när husfodern eller någon annan vuxen familj-
en medlem läste ur något andaktsbok. Men inne-
hållet i faderns lilla katekes, försöktes i många hem att
göras förståeligt för barnen före skolans början.
Om gud, som sträng, eller mild, som straffande eller
förlåtande, var nog värt för ett barn att få grepp om.

31.

Haar framskälles, nog som båda delarna, kanske
var det inte menat så; från de vuxna, som det av
barnet blev uppfattat. Själ fick jag den uppfatt-
ningen att gud var något, som man i dubbel bemär-
kelse skulle frukta. Beskriva detta för jag blir för
mycket för att komma till något resultat. Men om
skjönleken talades med barnen, inte kanske direkt, men
indirekt. Om ett barn, som var i färd med att göra
något, som det ej fick. Blev tillräckligen ofta denna
"Om du gör så, tycker gud inte om dig", eller "om du
inte låter bli att göra så, kommer den onde och för
dig". För skolåldern var det, ej så ofta barnen var
med i kyrkan, största orsaken var brist på snygga
kläder. Mycket var ju också beroende av föräldrarnas
inställning till kyrkan. Från en del hem fick barnen gå
varje söndag, men det var mest efter skolåldern.
Som jag fönt nämt, fick barnen i allmänhet lära sig böner.
Den vanligaste aftonbönen var, Gud som har barnen kär.
o.s.v.

31.

32.
De första nyttiga sysselsättningarna för flickor var, att hjälpa mor med lite av vagn. Torka disk, tillaga en mindre systron om sådana fanns. Pappan bära in ved, gå till far med kaffe, om han arbetade en bit från hemmet. Dagliga plikter blev så småningom dessa nämnda sysslor även bära in ^{vatten}, när de orka med detta. Aldern var även i detta ^{fall} ganska olika, men redan vid 5 års åldern ställdes förväntningar för att vissa arbeten kunde utföras. På bond och torpställen, även de vid de stora gårdarna anställdas barn fick tidigt börja arbeta. Vid 7 års åldern fick de börja hjälpa till att arbeta ute. Driva djuren till sina beten och hämta dem därifrån. Rensa rotfrukter och potatisland m.m. På den gård där jag föddes fick vi barn börja att rensa och gallra rovor redan vid 7 års åldern. Arbetstiden var 11.5 timmar om dagen, ofta hade vi en sträng och förande s. k. sovefogde, dagspeng 50-60 öre för de första åren. Dessa minnen kan knappast hänföras till den gamla goda tiden.